

La història política de Txernòbil

Fa cinc anys, ja

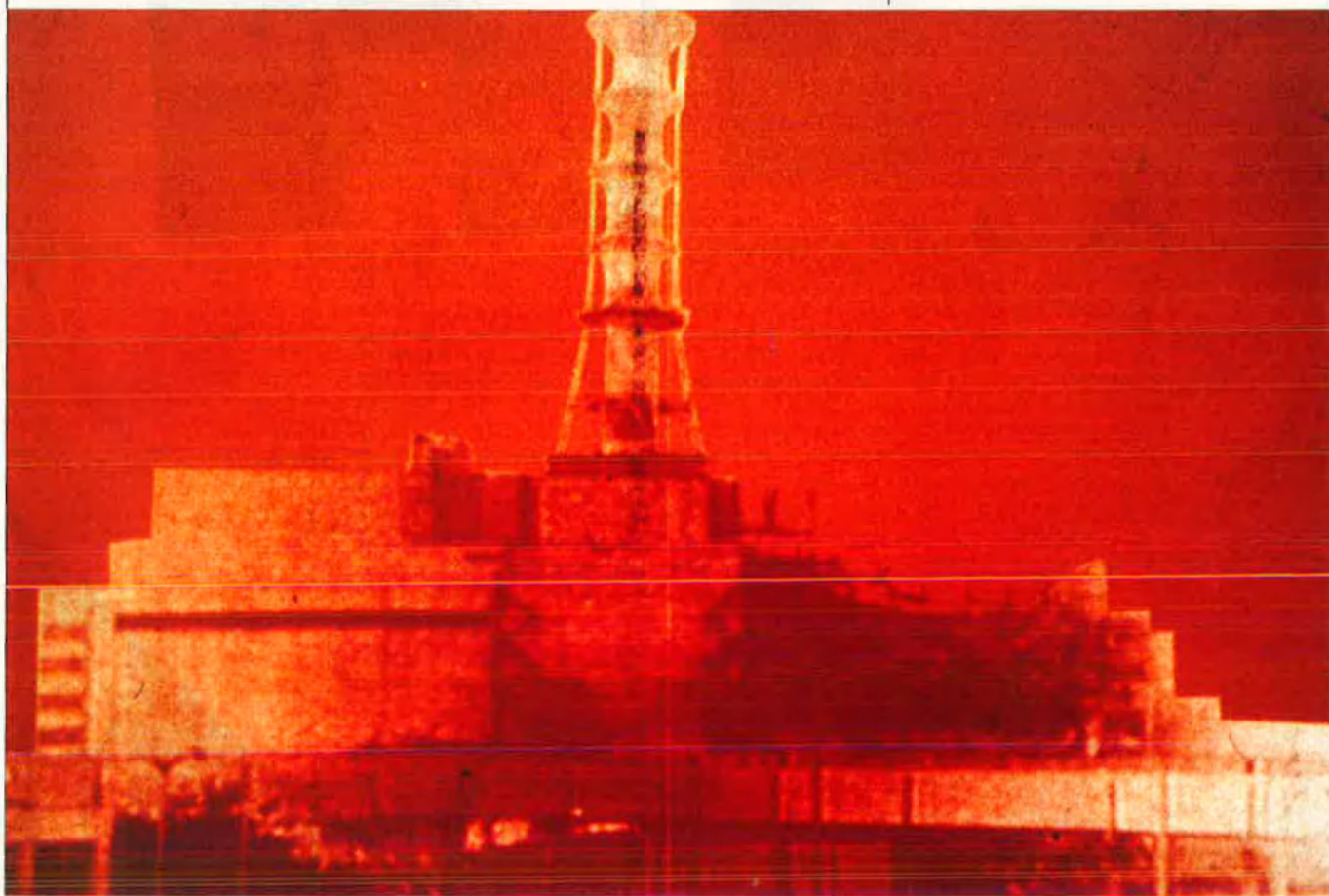
El 26 d'abril de 1986, el quart reactor de la central nuclear de Txernòbil, a Ucraïna, ocasionava un dels accidents més greus de la història de l'energia nuclear. I potser posava en marxa la *perestroika*.

Els analistes no es posen d'acord sobre quan va començar la *perestroika* i quina va ser la causa fonamental del seu inici. Però tots asseguren que el greu accident nuclear de Txernòbil va ser un dels motors principals del canvi. Alguns fins i tot ho diuen taxativament. Així Hélène Carrère d'Encausse afirma que el moment clau de la *perestroika* arriba quan Mikhaïl Gorbtxov descobreix que fins i tot l'han enganyat a ell respecte a les conseqüències de l'accident de Txernòbil.

Aquesta constatació l'hauria portat a revolucionar l'estructura del poder soviètic com a única manera de posar ordre en un sistema que era capaç d'autoengany, fins i tot en les situacions més tràgiques.

Testimoni de la difícil situació en què es va trobar el líder soviètic van ser els 18 dies en què, purament i simple, desaparegué del mapa. El 26 d'abril del 1986 la quarta unitat del reactor de Txernòbil va explotar i abocà al món exterior una enorme quantitat de partícules radioactives. Des de Suècia llançaren l'alarma

sobre el món i els rumors començaren a parlar, de manera descontrolada, de desenes de milers de morts. Un sol comunicat oficial soviètic va ser la resposta fins al 14 de maig. Un comunicat que es limitava a informar de l'accident i a dir que la situació estava controlada. Més o menys el mateix que va dir Gorbtxov quan aquell dia va aparèixer a la televisió per fer un discurs de 25 minuts defensant-se de la "muntanya de mentides, calúmnies i perfídies occidentals". Potser aleshores encara no era conscient del que passava. Però quan la crisi nuclear

El reactor de Txernòbil després de l'accident.

LES CENTRALS NUCLEARS DE L'URSS

amainà, Gorbatsxov era un altre. En un històric discurs fet a Vladivòstok tres mesos després de l'accident va dir que "aquells qui miren de fer callar les veus noves, les veus justes, basant-se en velles posicions i actituds, necessiten que algú els pose al seu lloc. Aquells qui s'organitzen per posar fi a l'exercici de la crítica poden ser processats i es prendran, contra seua, les mesures legals oportunes". Ràbia d'haver fet el ridícul davant el món creient-se les seues pròpies mentides? Estupor davant el nivell de l'engany? L'any de Txernòbil s'acabà amb l'alliberament d'Andrei Sàkharov, la primera "legalització" de l'oposició. Sense Txernòbil potser el procés hauria estat més lent.

LA REACCIÓ A UCRAÏNA

Però l'accident no provocà reaccions només en el poder. A Bielorússia i Ucraïna, les dues nacions més afectades per l'accident, Txernòbil provocà l'aparició i consolidació de moviments nacionalistes i d'oposició.

Va ser a Bielorússia on primer es va viure aquesta experiència. El Front Popular Bielorús, de fet, naix dels grups de treball que fan enquestes informals al sud de la república per analitzar els efectes de l'accident, quan les autoritats soviètiques el minimitzen. A Ucraïna, un país molt gran i complicat, l'aparició dels grups opositors triga a arribar i no ho fa fins al 1989. Però és quan apareix el Rukh que aquest grup articula la ràbia de Txernòbil i aconsegueix en un període extraordinàriament ràpid el tancament de la central. "Ucraïna lliure...sense nuclears" esdevé el crit més corejat en les manifestacions ucraïneses. I, al costat de la bandera groga i blava, els símbols antinuclears passen a ser els elements coloristes més usats. La república que havia estat la peça clau de l'energia nuclear soviètica esdevé d'aquesta manera una de les més ferotgement antinuclears.

EL MAPA NUCLEAR SOVIETIC

En 1970 la fabricació d'electricitat a les centrals nuclears soviètiques representava un percentatge ínfim del total elèctric de l'URSS, només un 0,5 %. Tanmateix a partir d'aquell any la producció de les nuclears inicia un augment rapidíssim, tant que en 1986, l'any de l'accident, el 10,1 % de tota l'electricitat de l'URSS era generada per centrals nu-

clears. En aquest període la producció d'electricitat havia doblat i havia passat de 74 bilions de quilovats instal·lats a 216. Però el creixement de la capacitat nuclear encara havia estat més impressionant, ja que anava de 3,5 bilions de quilovats a 161.

Abans de l'accident nuclear de Txernòbil la tesi oficial soviètica sostenia que l'energia nuclear era neta i gens perillosa. D'acord amb això, i per evitar la pèrdua d'electricitat inevitablement associada a transmissions d'alt voltatge a llarga distància, les nuclears estaven

ningrad, dos a la península de Kola i un a l'extrem est. La majoria dels altres són a la zona europea de Rússia. A Ucraïna la central nuclear de Txernòbil només era situada a 150 quilòmetres de Kíev, la capital del país.

DESPRÉS DE L'ACCIDENT

Es calcula que reparar l'àrea de 1.000 quilòmetres quadrats al voltant de la central nuclear que ha quedat contaminada en diversos graus, costarà al final del procés, més de dos bilions de rubles

lització de les centrals nuclears i han aconseguit alguns èxits substancials: l'anunci del tancament de Txernòbil fet a principi del 1990, la paralització de les obres a Ignalina (Lituània) o la paralització de la construcció de la central de Krasnodar, a la regió caucàsica de Kuban (Rússia). Cal destacar, en aquest sentit, que el moviment nacionalista armeni va nàixer en octubre del 1987 quan prop de mig milió de persones signaren un document en favor de la recuperació ecològica del llac Sevan i el tancament de la nuclear de Medzamor. Que una de

Els tècnics revisen la quantitat de radioactivitat.

ARXIU

prop dels grans centres urbans més necessitats. Especialment en aquells llocs on no hi havia facilitats per obtenir altres fonts d'energia (com la hidroelèctrica de Sibèria, per exemple). D'aquesta manera la majoria de les nuclears soviètiques es troben instal·lades a la part europea de l'URSS. Ucraïna té 16 reactors, comptant els que funcionen, els parats i els que hi ha en projecte. N'hi ha quatre més a Lituània, un a Letònia, un a Geòrgia, dos a Armènia i un a l'Azerbaidjan. La resta, 35 més, són a Rússia. D'aquests n'hi ha quatre a la vora de Le-

al govern soviètic. Això sense comptar el reassentament de més de 100.000 persones que han hagut de deixar la casa, ni la recuperació dels centenars de ferits (segons la versió oficial només hi va haver trenta morts per efecte directe de l'explosió).

Però les conseqüències de Txernòbil han anat més enllà encara en el terreny polític. Sobretot per l'emergència dels grups ecologistes, ben sovint lligats als moviments nacionals.

Des d'Armènia fins al Bàltic centenars de manifestacions han reclamat la para-

les primeres activitats del Sajudis va ser una forta campanya contra la central d'Ignalina. O que a l'Àsia central els nacionalistes uzbecs i kazakhs incorporen als seus programes greus acusacions per la desertització de la mar d'Aral i l'ús descontrolat de pesticides en l'agricultura dels seus països. Al Tatgikistan l'oposició també es va organitzar sobre la base d'una proclama ecologista en favor del tancament de les fàbriques d'alumini.

Vicent Partal